

Phát huy vai trò của đội ngũ biên tập viên ở các tạp chí khoa học hiện nay

ThS. ĐỖ THỊ DIỆP

Học viện Báo chí và Tuyên truyền; Email: diepdt0710@gmail.com

Nhận ngày 25 tháng 2 năm 2025; chấp nhận đăng tháng 4 năm 2025.

Tóm tắt: Danh tiếng, vị thế của mỗi tạp chí nói chung, tạp chí khoa học nói riêng được tạo nên bởi nhiều yếu tố định vị nhất định, trong đó, đội ngũ biên tập viên đóng vai trò đặc biệt quan trọng. Họ có vai trò là bà đỡ cho ra đời những tác phẩm báo chí chất lượng, là chiếc cầu nối kết nối sự trao đổi, phản hồi giữa tác giả và độc giả. Do đó, cần phát huy vai trò của đội ngũ biên tập viên góp phần thực hiện thắng lợi nhiệm vụ chính trị của mỗi tạp chí khoa học trong kỷ nguyên mới - kỷ nguyên vươn mình của dân tộc Việt Nam.

Từ khóa: biên tập viên; tạp chí khoa học; vai trò của đội ngũ biên tập viên.

Abstract: The reputation and position of each journal in general, and scientific journals in particular, are shaped by certain defining factors, among which the editorial team plays an especially important role. They serve as 'midwives' in bringing quality journalistic works to life and act as 'bridges' facilitating exchange and feedback between authors and readers. Therefore, it is essential to promote the role of editorial teams in contributing to the successful fulfillment of the political mission of each scientific journal in the new era - the era of Vietnam's national rise.

Keywords: editors; scientific journals; role of the editorial team.

1. Tạp chí khoa học là cơ quan nghiên cứu về lý luận học thuật, khoa học với mục tiêu nghiên cứu là trao đổi nghiệp vụ khoa học trong từng lĩnh vực cụ thể hay là những ấn phẩm định kỳ có nội dung chuyên sâu vào một hay một số vấn đề, lĩnh vực của đời sống xã hội, khoa học kỹ thuật. Định kỳ xuất bản của tạp chí có thể là 1 tuần, nửa tháng, 1 tháng, 2 tháng. Cũng có tạp chí xuất bản 2, 3, 4, 5 hoặc 6 tháng/kỳ. Tạp chí khoa học thường là cơ quan ngôn luận của viện nghiên cứu, trường đại học hoặc một số bộ, ngành.

Như vậy, có thể hiểu, tạp chí khoa học là những sản phẩm nghiên cứu truyền thông về học thuật, chuyên sâu về một hoặc một vài ngành/chuyên ngành, lĩnh vực khoa học; đăng tải, quảng bá các bài báo, các công trình nghiên cứu khoa học đã qua hệ thống phản biện, bình duyệt của hội đồng khoa học, nhằm bảo đảm các bài nghiên cứu, nội dung tạp chí đáp ứng quy chuẩn chất lượng và giá trị khoa học.

Khoản 6, Điều 4 Luật Xuất bản (năm 2018) chỉ

rõ: "Biên tập là việc rà soát, hoàn thiện nội dung và hình thức bản thảo để xuất bản"⁽¹⁾; từ đó cho thấy vai trò đặc biệt quan trọng của biên tập viên trong các cơ quan báo chí, trong đó có tạp chí khoa học. Biên tập viên tạp chí khoa học là người gác cửa, giữ cửa cho việc phổ biến thông tin của mỗi tạp chí khoa học. Trong quy trình xuất bản ở các tạp chí hiện nay, biên tập viên được biết đến là độc giả đầu tiên tiếp cận bản thảo của tác giả. Trong quá trình biên tập, họ phải thận trọng trong việc đánh giá kết quả đạt được, chỉ ra hạn chế, bất cập; từ đó, đưa ra những kiến nghị sửa chữa hợp lý. Diện mạo cuối cùng của một tác phẩm báo chí đều là do tác giả và biên tập viên cùng tạo dựng.

Với tư cách là bà đỡ của tác phẩm báo chí, biên tập viên là người đóng góp tích cực và có thể nói là người quyết định để có những bài viết, tác phẩm báo chí bám sát thực tiễn, đáp ứng nhu cầu xã hội; đồng thời, làm tốt chức năng giáo dục, nâng cao nhận thức về các lĩnh vực: chính trị, kinh tế, văn hóa, khoa học kỹ thuật... phục vụ đắc lực công cuộc đổi mới, công

nghiệp hóa, hiện đại hóa, hội nhập khu vực và quốc tế. Trong quá trình biên tập, đội ngũ biên tập viên góp phần phát hiện, bồi dưỡng, phát huy năng lực của những tác giả "cứng", có trình độ chuyên môn cao, lý luận chính trị vững để đặt những bài viết phù hợp với từng ngành, lĩnh vực đặc thù. Qua đó, góp phần nâng cao uy tín, vị thế của tạp chí khi đã "định vị" được hệ thống tuyển bài có chất lượng, mang bản sắc riêng.

Đội ngũ biên tập viên có vai trò là người "chữa bệnh", "người làm đẹp" cho bản thảo của tác giả. Biên tập viên giữ vai trò kiểm định chất lượng của tác phẩm báo chí bởi biên tập là khâu mở đường, xuyên suốt và quyết định chất lượng, hiệu quả của mỗi tác phẩm báo chí.

Trên thực tế, mỗi tác phẩm báo chí được phổ biến, phát hành rộng rãi là quá trình lao động nghiêm túc của mỗi tạp chí khoa học nói chung, đội ngũ biên tập viên nói riêng. Là người trực tiếp làm việc với tác phẩm báo chí, biên tập viên ngày càng khẳng định khả năng, "vị thế" của mình trong việc phát hiện và đề xuất vấn đề. Trên cơ sở đó, đóng góp vào việc xây dựng kế hoạch chủ đề chung, bảo đảm thực hiện đúng chức năng, nhiệm vụ và kế hoạch xuất bản của mỗi tạp chí khoa học. Biên tập viên trực tiếp tổ chức thực hiện xây dựng các chủ đề/chuyên đề trong kế hoạch đặt bài, biên tập bài viết, góp phần bảo đảm chất lượng của những bài viết đăng tải, từ định hướng chính trị, nội dung tư tưởng, tính khoa học cho đến kết cấu và ngôn ngữ thể hiện. Vì vậy, biên tập viên luôn là người giữ vai trò trung tâm trong các hoạt động của tạp chí khoa học. Đồng thời, công tác biên tập chỉ có thể đạt hiệu quả cao khi có sự phối hợp chặt chẽ và có hiệu quả với các mặt công tác khác nhằm phát huy sức mạnh của cả tạp chí.

Thực tế, tại các tạp chí khoa học, biên tập viên có nhiệm vụ chủ yếu là biên tập các bài viết theo sự phân công của lãnh đạo tạp chí. Tùy theo trình độ và tính chủ động, sáng tạo, biên tập viên có thể đóng vai trò là cố vấn, trợ thủ đắc lực với tác giả trong suốt quá trình trao đổi để hoàn thiện tác phẩm báo chí.

Biên tập viên là người có kiến thức cơ bản, liên quan về nội dung, lĩnh vực bài viết được giao, trong một số trường hợp, trình độ hiểu biết của người biên tập tuy không chuyên sâu như tác giả, nhưng họ lại nắm rõ yêu cầu, đòi hỏi từ phía bạn đọc. Trong quá trình biên tập bản thảo, biên tập viên thể hiện vai trò

"chiếc cầu nối" khi diễn đạt nội dung mà tác giả thực chất muốn nói về vấn đề gì; mặt khác, họ cũng có vai trò giúp độc giả hiểu được điều tác giả muốn nói, giúp tác giả truyền tải tốt nhất nội dung tác phẩm báo chí tới độc giả. Trên cơ sở đó, biên tập viên có vai trò trong việc tạo ra "điểm chung", sự đồng cảm giữa tác giả và độc giả.

Đối với các tạp chí khoa học, đội ngũ biên tập viên không đơn thuần chỉ là "người gác cổng" mà ngày càng chuyển sang thành "người định hướng thông tin". Vai trò định hướng thông tin thể hiện ở việc đề xuất chủ đề nghiên cứu, gửi chuyên gia phản biện để đưa ra những nhận xét độc lập, khách quan, minh bạch. Trên cơ sở đó giúp tăng cường hàm lượng khoa học và thông tin chính xác, trung thực, tin cậy; đồng thời, thể hiện tính hấp dẫn, lôi cuốn và tạo hiệu ứng xã hội.

Hiện nay, ở các tạp chí khoa học, khi bắt tay chuẩn bị kế hoạch hoạt động của ấn phẩm báo chí, lãnh đạo tạp chí sẽ cùng với đội ngũ biên tập viên lên phương án xây dựng khung nội dung định hướng. Việc này sẽ làm tăng chất lượng của bài viết cũng như cung cấp thông tin đúng/trúng vấn đề mà độc giả đang quan tâm... Việc định hướng khung nội dung giúp đội ngũ biên tập viên có cơ hội "tiếp cận" với những chuyên gia đầu ngành, những nhà khoa học uy tín để đặt bài viết chất lượng. Mặt khác, thể hiện sự tôn trọng độc giả khi bám sát thực tiễn để cung cấp "món ăn" tinh thần mà độc giả cần chứ không chỉ là thông tin một chiều từ phía tác giả.

Thực tế cho thấy, sự ra đời của một tác phẩm báo chí là quá trình đầu tư công phu của tác giả từ khâu ấp ủ ý tưởng, khảo sát thu thập thông tin, định hình, nhào nặn nên một công trình nghiên cứu hoàn chỉnh. Tuy nhiên, dù tác giả đã rất cẩn trọng, trau chuốt về nội dung nhưng cũng không tránh khỏi những sai sót về mặt kỹ thuật (lỗi diễn đạt, chính tả...). Vì vậy, biên tập viên có vai trò là người "kiểm định" thông tin của tác phẩm báo chí trước khi phổ biến đến độc giả. Mục tiêu cuối cùng của biên tập viên cũng như "đích đến" mà các tạp chí khoa học hướng tới là tạo ra một tác phẩm báo chí có chất lượng và diện mạo tốt nhất trước khi tiếp cận độc giả.

2. Hiện nay, trước những tác động tiêu cực từ mặt trái của cơ chế thị trường, một số biên tập viên ở các tạp chí nói chung và tạp chí khoa học nói riêng đã bị

tác động dẫn đến sa sút đạo đức nghề nghiệp, không có ý thức đầy đủ về trách nhiệm xã hội và nghĩa vụ công dân, chạy theo chủ nghĩa thực dụng, lợi dụng uy tín, mối quan hệ của người làm báo phục vụ cho lợi ích của cá nhân. Trình độ, năng lực của một số biên tập viên vẫn còn hạn chế. Một số biên tập viên chưa quan tâm đến việc nâng cao kiến thức, trình độ, bản lĩnh chính trị; dẫn đến thiếu khách quan, trung thực. Trong quá trình biên tập bản thảo, một số biên tập viên có tư tưởng chủ quan nên mắc phải một số lỗi cơ bản về diễn đạt, chính tả, kỹ thuật. Bên cạnh đó, chế độ đãi ngộ cho đội ngũ biên tập viên còn hạn chế; chưa chú trọng nhiều đến công tác đào tạo, bồi dưỡng để nâng cao chất lượng đội ngũ biên tập viên. Những khó khăn, thách thức này đòi hỏi các tạp chí khoa học cần nhận thức đầy đủ nhằm phát huy vai trò của đội ngũ biên tập viên, hướng tới nâng cao chất lượng hoạt động tạp chí. Trong đó, cần tập trung thực hiện một số giải pháp sau:

Một là, nâng cao nhận thức, trách nhiệm của các cấp ủy, lãnh đạo và cán bộ làm ở các tạp chí khoa học về vai trò của đội ngũ biên tập viên.

Để phát huy vai trò của đội ngũ biên tập viên, cấp ủy, lãnh đạo và cán bộ tại các tạp chí khoa học cần nhận thức sâu sắc về vị trí, vai trò của đội ngũ biên tập viên. Bởi họ chính là "linh hồn" là "chiếc cầu nối" định hướng thông tin, kết nối tác giả và đông đảo độc giả. Tăng cường tuyên truyền, nâng cao nhận thức về vị trí, vai trò, tầm quan trọng của đội ngũ cán bộ, đặc biệt là biên tập viên trong các tạp chí khoa học. Trên cơ sở đó, tạo sự thống nhất về nhận thức, tư tưởng của cấp ủy, lãnh đạo và cán bộ công tác tại các tạp chí khoa học hiểu đúng những yêu cầu đặt ra để thực hiện công tác này hiệu quả hơn.

Đẩy mạnh thực hiện Nghị quyết Trung ương 4 khóa XI, XII, XIII về xây dựng, chỉnh đốn Đảng gắn với đẩy mạnh học tập và làm theo tư tưởng, đạo đức, phong cách Hồ Chí Minh; Quy định số 144-QĐ/TW ngày 09/5/2024 của Bộ Chính trị về chuẩn mực đạo đức cách mạng của cán bộ, đảng viên giai đoạn mới. Nghiên cứu, triển khai có hiệu quả việc triển khai thực hiện Nghị quyết số 18-NQ/TW ngày 25/10/2017 của Ban Chấp hành Trung ương về một số vấn đề về tiếp tục đổi mới, sắp xếp tổ chức bộ máy của hệ thống chính trị tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả trong từng tạp chí khoa học phù hợp với tôn

chỉ, mục đích, chức năng, nhiệm vụ song cũng bám sát tâm tư, tư tưởng của đội ngũ biên tập viên để phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo của họ trong thực hiện nhiệm vụ.

Hai là, tiếp tục hoàn thiện, bổ sung, cụ thể hóa tiêu chuẩn biên tập viên phù hợp với chức danh nghề nghiệp.

Nghiêm túc thực hiện Thông tư số 13/2022/TT-BTTTT ngày 26/8/2022 của Bộ Thông tin và Truyền thông quy định mã số, tiêu chuẩn chức danh nghề nghiệp và xếp lương đối với viên chức biên tập viên, phóng viên, biên dịch viên và đạo diễn truyền hình thuộc chuyên ngành thông tin và truyền thông. Trong đó, chú trọng nhiệm vụ: "Chủ trì xây dựng kế hoạch, tổ chức, chỉ đạo và thực hiện các nguồn tư liệu, tài liệu, tin, bài, đề tài, kịch bản, tác phẩm theo định hướng, kế hoạch đã được phê duyệt () Tổ chức viết nội dung tuyên truyền, quảng bá những tác phẩm thuộc lĩnh vực mình phụ trách; tổ chức điều tra, nghiên cứu dư luận của người xem, người đọc, người nghe, người phê bình về nội dung và hình thức các tác phẩm, bài viết thuộc lĩnh vực được phân công, đề xuất biện pháp xử lý".

Để thực hiện tốt nội dung này, các tạp chí khoa học cần tiếp tục hoàn thiện, bổ sung, cụ thể hóa tiêu chuẩn biên tập viên phù hợp với chức danh nghề nghiệp bởi đây là khâu quan trọng hàng đầu trong công tác tổ chức nguồn cán bộ làm công tác biên tập. Thực hiện tốt công tác này còn là căn cứ để mỗi biên tập viên tự giác, nỗ lực phấn đấu học tập, rèn luyện phù hợp với tiêu chuẩn quy định. Đồng thời, chú trọng xây dựng tiêu chuẩn cán bộ theo chức danh biên tập viên lĩnh vực báo chí. Việc cụ thể hóa tiêu chuẩn chức danh biên tập viên phù hợp là cơ sở quan trọng trong công tác quy hoạch, quản lý, sử dụng và đào tạo cán bộ ở mỗi tạp chí khoa học. Bám sát tiêu chuẩn chức danh biên tập viên hạng I, hạng II, hạng III giúp đội ngũ biên tập viên rà soát, bổ sung và không ngừng học tập, bồi dưỡng nâng cao trình độ chuyên môn nhằm đáp ứng tốt hơn yêu cầu công việc. Điều này khẳng định được vị trí, vai trò của biên tập viên trong quá trình hoạt động nghề nghiệp, đồng thời là công cụ để quản lý quá trình hoạt động của đội ngũ biên tập viên trong các tạp chí khoa học.

Ba là, đổi mới công tác tuyển chọn, bố trí, đánh giá đội ngũ biên tập viên phù hợp với xu hướng phát triển của báo chí, truyền thông.

Trên thực tế, công tác tuyển chọn biên tập viên trong các tạp chí khoa học thường diễn ra với quy trình khoa học, bám sát tôn chỉ, mục đích. Hàng năm, các tạp chí khoa học cần bám sát tình hình thực tiễn về nhu cầu nhân sự, vị trí việc làm để xác định số lượng biên tập viên cần tuyển dụng. Nghiên cứu, xây dựng chính sách phù hợp trong công tác tuyển chọn để thu hút những biên tập viên có trình độ chuyên môn, nghiệp vụ đáp ứng nhu cầu công việc đặt ra. Việc bố trí cán bộ biên tập phải căn cứ vào trình độ chuyên môn, thể mạnh của từng biên tập viên ở những lĩnh vực phù hợp như lý luận chính trị, khoa học xã hội và nhân văn, khoa học liên ngành□

Lựa chọn được những cán bộ biên tập giỏi, có tố chất, trình độ, năng lực hướng dẫn chuyên môn, nghiệp vụ cho cán bộ biên tập mới vào nghề. Ban hành quy định về biên tập viên □ thực hiện đúng tôn chỉ, mục đích; nội quy, quy chế⁽³⁾ của tạp chí khoa học. Xây dựng cơ chế về công tác quản lý, tạo cơ sở để nắm rõ về trình độ chuyên môn, năng lực của đội ngũ biên tập viên theo từng năm. Sau khi có kết quả đánh giá định kỳ về kết quả của biên tập viên, cần tiến hành phân loại dựa vào năng lực, uy tín□ của mỗi biên tập viên.

Bốn là, nâng cao chất lượng công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ biên tập viên.

Sinh thời, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã chỉ rõ: □ Báo chí là người tuyên truyền, người cổ động, người tổ chức chung, người lãnh đạo chung. Vì vậy, nhiệm vụ của người làm báo là quan trọng và vẻ vang. Muốn hoàn thành tốt nhiệm vụ ấy thì phải cố gắng học tập chính trị, nâng cao tư tưởng, đứng vững trên lập trường giai cấp vô sản; phải nâng cao trình độ văn hóa, phải đi sâu vào nghiệp vụ của mình. Cần phải luôn luôn cố gắng, mà cố gắng thì nhất định thành công□⁽⁴⁾. Do đó, các cơ quan chủ quản cần thường xuyên quan tâm, theo dõi và chỉ đạo hiệu quả công tác đào tạo, bồi dưỡng chính trị tư tưởng, nâng cao bản lĩnh chính trị, phẩm chất đạo đức, lối sống, chủ động nắm bắt, uốn nắn những suy nghĩ lệch lạc, giải đáp những thắc mắc của đội ngũ biên tập viên. Từ đó, xây dựng đội ngũ biên tập viên đáp ứng yêu cầu về trình độ chuyên môn, phẩm chất chính trị, phục vụ hiệu quả cho việc thực hiện chức năng, nhiệm vụ của mỗi tạp chí khoa học.

Quan tâm đào tạo, bồi dưỡng nâng cao trình độ

chuyên môn, nghiệp vụ, ngoại ngữ, tin học cho đội ngũ biên tập viên. Tăng cường tổ chức hội thảo, tập huấn, bồi dưỡng, đào tạo kỹ năng làm báo hiện đại, phương thức tác nghiệp báo chí trong môi trường số. Đồng thời, xây dựng lộ trình, kế hoạch đào tạo bồi dưỡng bám sát chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước. Định hướng, bồi dưỡng cho đội ngũ biên tập viên có khả năng dự báo được những chủ đề, các tình huống, kịch bản có thể xảy ra để có kế hoạch thích ứng phù hợp.

Năm là, thực hiện tốt chính sách đãi ngộ đối với đội ngũ biên tập viên; định kỳ sơ kết, tổng kết về kết quả công tác của biên tập viên.

Đây là giải pháp nhằm góp phần cổ vũ, khích lệ, động viên sự cống hiến, đóng góp về công sức, trí tuệ, lòng nhiệt huyết của đội ngũ biên tập viên. Trên cơ sở đó, tạo động lực để các biên tập viên yên tâm công tác, gắn bó lâu dài với công việc, nhất là đối với những biên tập viên có thâm niên công tác lâu năm. Đồng thời, các tạp chí khoa học cần nghiên cứu, xây dựng, hoàn thiện các quy định về chế độ chính sách cho đội ngũ biên tập viên như: Chế độ thù lao, đãi ngộ, hỗ trợ phù hợp với sự đóng góp của họ. Làm tốt công tác rà soát, đánh giá, hoàn thiện về chế độ tài chính đối với đội ngũ biên tập viên, đảm bảo công khai, công bằng, dân chủ, khách quan, trung thực□

Đồng thời, định kỳ tiến hành hoạt động sơ kết, tổng kết về hiệu quả công tác, hoạt động của biên tập viên. Kịp thời biểu dương, khen thưởng những biên tập viên có thành tích xuất sắc trong công tác; phê bình, uốn nắn những biên tập viên chưa hoàn thành công việc, chưa phát huy vai trò trong hoạt động của mỗi tạp chí khoa học./.

(1) Văn phòng Quốc Hội, *Luật Xuất bản* (Luật số 28/VBHN-VPQH), ngày 10/12/2018.

(2) Bộ Thông tin và Truyền thông, *Thông tư số 13/2022/TT-BTTTT* ngày 26/8/2022 quy định mã số, tiêu chuẩn chức danh nghề nghiệp và xếp lương đối với viên chức biên tập viên, phóng viên, biên dịch viên và đạo diễn truyền hình thuộc chuyên ngành thông tin và truyền thông.

(3) Hội Nhà báo Việt Nam, *Quyết định số 483/QĐ-HNBN* ngày 16/12/2016 ban hành Quy định đạo đức nghề nghiệp người làm báo Việt Nam.

(4) Hồ Chí Minh (2011), *Toàn tập*, T.12, Nxb. Chính trị quốc gia - Sự thật, Hà Nội, tr.167.